

*Nobellaureaten
in gesprek met
beleidsmakers*

Gesprekken in de voetsporen
van Jan Tinbergen

Preadviezen 2019

Over deze uitgave

De Preadviezen 2019 van de Koninklijke Vereniging voor de Staathuishoudkunde worden uitgegeven door ESB

© 2019 De auteurs, p/a Koninklijke Vereniging voor de Staathuishoudkunde, Postbus 98, 1000 AB Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 h Auteurswet, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet) dient men zich te wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro). Voor het overnemen van een gedeelte van deze uitgave ten behoeve van commerciële doeleinden dient men zich te wenden tot de uitgever.

Redactie: Eric Bartelsman en Esther-Mirjam Sent

Redactionele ondersteuning: Jasper Lukkezen

Omslag en typografie: Jacques van Schie

Tekstcorrectie: De Twee Hanen v.o.f., Het Financieele Dagblad

Druk: Ten Brink, Meppel

Beeldmateriaal: Yrla van de Ven, The University of Chicago, Centraal Planbureau, Columbia University, Wikipedia / Nigel Stead, HH / Belga, HH / Guus Schoonewille, HH / Dieter Telemans, HH / Bai kelin, HH / Ye Pingfan Xinhua / eyevine, Rijksoverheid, Vrije Universiteit, Erik van 't Hullenaar

Jan Tinbergen (1903-1994) was misschien wel de invloedrijkste Nederlander van de twintigste eeuw. Als natuurkundige opgeleid, werkte hij zijn hele leven aan actuele thema's op het snijvlak van economie en beleid.

Toen de economie in de jaren dertig slecht liep, bouwde Tinbergen macro-economische modellen om politici te adviseren. Deze modellen worden nu wereldwijd gebruikt door overheden en centrale banken en het hiervoor ontwikkelde gereedschap vormt de basis van de moderne econometrie.

Toen Nederland na de oorlog heropgebouwd werd, zorgde Tinbergen dat zijn adviezen in de polder gehoor vonden via het door hem opgerichte Centraal Planbureau, via de net nieuwe Sociaal-Economische Raad en via de Centraal Economische Commissie (een invloedrijke ambtelijke commissie). Dit bestuursmodel tekent het Nederland van vandaag en geldt internationaal als voorbeeld.

En toen de wereld in de jaren zestig en zeventig rap internationaler werd, speelde Tinbergen in de Verenigde Naties een belangrijke adviserende rol op ontwikkelingssamenwerking en milieugebied. De norm om 0,7% van het nationaal inkomen aan ontwikkelingssamenwerking te besteden komt van hem.

Vijftig jaar na zijn Nobelprijs in de economie maakt de beroepsvereniging voor economen, de Koninklijke Vereniging voor de Staathuishoudkunde KVS, de balans op en kijkt ze vooruit in een serie gesprekken met Nobelprijswinnaars en beleidsmakers. Wat is de blijvende nalatenschap van Tinbergen en hoe staat de toekomst ervoor?

De volledige engelstalige gesprekken heeft u als lid van de KVS al thuis ontvangen en zijn nog te vinden op onze website www.esb.nu/kvs. In deze bundel vindt u de Nederlandse bewerkingen van deze gesprekken zoals die gepubliceerd zijn in Het Financieele Dagblad tussen 30 november en 28 december.

Inhoud

‘Één verrassende waarneming is krachtiger dan honderd miljoen big data-analyses’

James Heckman en Laura van Geest

Gespreksleider Eric Bartelsman

4

‘Als je over alles neutraal bent, ben je waarschijnlijk dood’

Joseph E. Stiglitz en José Ángel Gurría

Gespreksleider Esther-Mirjam Sent

10

‘Als je politici met geld laat spelen, geven ze het meteen uit’

Sir Christopher Pissarides en Eric Wiebes

Gespreksleider Eric Bartelsman

16

‘We verwachten te veel van de centrale bank’

Lars Peter Hansen en Peter Praet

Gespreksleider Eric Bartelsman

22

‘Een crisis kan het einde van het kapitalisme betekenen’

Sir Angus Deaton en Wouter Koolmees

Gespreksleider Esther-Mirjam Sent

28

James Heckman is hoogleraar economie aan de University of Chicago. Met empirische methoden onderzoekt hij ongelijkheid, sociale mobiliteit en de ontwikkeling van vaardigheden in opvoeding en onderwijs. Hij ontving in 2000 de Nobelprijs in de economie.

Laura van Geest is sinds 2013 directeur van het Centraal Planbureau. Na haar studie economie werkte ze bij het Ministerie van Financiën en het Internationaal Monetair Fonds. Op 1 februari start ze als bestuursvoorzitter bij de Autoriteit Financiële Markten.

Gesprek-leider Eric Bartelsman

Redactionele ondersteuning door Jasper Lukkezen

‘Één verrassende waarneming is krachtiger dan honderd miljoen big data-analyses’

De Amerikaanse Nobelprijswinnaar James Heckman en CPB-directeur Laura van Geest over het belang van goed peuteronderwijs, big data, het verhitte politieke debat in de VS en de waarde van ‘evidence based’-beleid. Deel I van de serie ‘In de voetsporen van Jan Tinbergen’.

De Amerikaanse Nobelprijswinnaar James Heckman en CPB-directeur Laura van Geest over het belang van goed peuteronderwijs, big data, het verhitte politieke debat in de VS en de waarde van ‘evidence based’-beleid.

Laura van Geest en James Heckman werken beiden in de traditie van Jan Tinbergen. Van Geest in letterlijke zin, ze leidt het door Tinbergen opgerichte Centraal Planbureau. Heckman meer in figuurlijke zin. Hij kreeg net als Jan Tinbergen zijn Nobelprijs in de economie voor zijn econometrisch werk,

maar haalt zijn voldoening uit de maatschappelijke veranderingen die hij met zijn werk mogelijk maakt.

Bij Heckman gaat het dan om het belang van goede kinderopvang en peuteronderwijs. Zijn onderzoek toont aan dat het maatschappelijke rendement van onderwijsinvesteringen het hoogst is in de eerste paar levensjaren. Dan wordt de kiem voor de ontwikkeling van veel niet-cognitieve vaardigheden gelegd. Dat blijkt belangrijker dan de cognitieve vaardigheden later in het basis- en middelbaar onderwijs.

Hoe is het u gelukt om deze boodschap te laten landen?

Van Geest: Niet door mijn eigen overredingskracht. Ik kreeg hulp van mensen die mijn ideeën onderschreven en die er net als ik van overtuigd waren dat je beleid moet baseren op feiten. Zij hebben mijn werk onder de neus geschoven van politici die er onverschillig en misschien zelfs vijandig tegenover stonden. Ze overtuigden die politici ervan dat deze ideeën hun zaak ondersteunden. En eerlijk gezegd hielp het ook dat ik toevallig een Nobelprijs had. Dan nemen mensen eerder iets van je aan.>

Van Geest: In zekere zin onderstreept dit verhaal het belang van wat we bij het CPB doen. We bouwen bruggen en vertalen academische resultaten in dingen die Nederlandse beleidsmakers kunnen gebruiken. Zo is uit recent onderzoek gebleken dat de inkomensverschillen tussen migranten en niet-migrant niet van vader op zoon verdwijnen. Nu gaan we kijken hoe dat komt en daarbij kijken we, geïnspireerd door uw voorbeeld, ook naar jonge kinderen en naar niet-cognitieve vaardigheden.

Wel zijn er belangrijke verschillen tussen Nederland en de Verenigde Staten in de manier waarop kennis wordt vertaald naar beleid. In Nederland heb je publieke kennisinstellingen zoals de planbureaus. In de VS vervullen vooraanstaande academici soms ook zelf een rol als beleidsmaker. Denk aan Larry Summers (minister van financiën onder Bill Clinton, red.) of wijlen Alan Krueger (economisch adviseur van Obama en hoofdeconoom op het ministerie van Arbeid, red.).

Ook zijn er belangrijke verschillen in de kennis die beschikbaar is. Het meeste academische onderzoek wordt gedaan naar grotere landen zoals de VS, het

VK of Duitsland. We moeten voorzichtig zijn met het één op één vertalen van wat er in de VS gebeurt naar de Nederlandse context. Daarom doet het CPB ook zelf onderzoek. En ten slotte, als academici echt topwetenschappers willen worden, moeten ze soms heel erg nauwe onderzoeksvragen stellen die niet zo interessant zijn voor een beleidsmaker.'

Heckman: De huidige situatie in de VS is slecht. De regering ondersteunt het gebruik van fundamenteel onderzoek totaal niet. We hebben leden van het toezichtcomité voor het National Institute of Health die niet in de evolutietheorie geloven. Het politieke gehakketak over beleid is zo verhit geworden dat bewijs er in de besluitvorming vaak niet toe doet.

En het zijn niet alleen de Republikeinen. Mensen als Elizabeth Warren en Bernie Sanders jagen visioenen van een verzorgingsstaat na die de Nederlanders lang geleden hebben opgegeven. Om maar te kunnen hervormen, roepen ze een fantasiewereld op. Dit uitgangspunt is een beetje anders dan wat er nu in Nederland gebeurt, lijkt me zo.'

Van Geest: De meeste beleidsmakers in Nederland nemen kennis van onderzoek en gebruiken het om maatregelen te bedenken. Het politieke systeem in Nederland, een volledig representatief parlement met coalitieregeringen in plaats van een districtenstelsel, zorgt ervoor dat besluitvorming meer in het midden plaatsvindt. Voor het bereiken van de compromissen die het midden nodig heeft, helpt het om inzicht te hebben in het effect van maatregelen. Dat betekent dat er een zekere voedingsbodem voor evidence-based beleid is.

Bij het CPB hanteren we daarbij een pragmatische aanpak en halen we informatie uit meerdere bronnen. Ons nieuwe arbeidsaanbodmodel, Micsim - dat we gebruiken om in te schatten wat veranderingen in belastingen of het minimumloon betekenen voor de werkgelegenheid - is ontworpen met behulp van de economische theorie en geijkt met behulp van een grote dataset. De modelresultaten hebben we daarna getoetst aan de hand van "natuurlijke" beleidsexperimenten. Omdat het model goed op de realiteit is afgestemd, is het bruikbaar voor het inschatten van de effecten van overheidsbeleid.'

Heckman: Helemaal waar! Ik ben erg blij met wat u zegt. Jan Tinbergen zou het hier zeker mee eens zijn geweest, als hij aan dit gesprek had deelgenomen. Wat u zojuist hebt beschreven, is wat economische wetenschap zou moeten zijn. Steeds zoeken naar de beste verklaring met behulp van zoveel mogelijk informatie. In plaats van je te beperken tot een enkel onderzoek, ook al is dat gedaan met een controlegroep of big data.>

Het voorbeeld dat ik altijd geef is: stel je ziet iemand uit je eigen omgeving opstaan uit de dood. Die ene gebeurtenis zou veel krachtiger zijn dan honderd miljoen big data-analyses over levende mensen. Het is de verrassing van het bewijs tégen de hypothese die telt.

Big data is wat dat betreft een hype. Harvard-econoom Raj Chetty beweert dat je je met big data geen zorgen hoeft te maken over oorzakelijke verbanden. Maar iedereen die zegt dat je met meer gegevens van hetzelfde type een oorzaak-gevolgrelatie kunt aantonen, is gek.

Ik dacht dat we tachtig jaar geleden al tot dat inzicht waren gekomen. Ragnar Frisch, met wie Tinbergen zijn Nobelprijs deelde, schreef in het eerste nummer van *Econometrica* in 1933: “We krijgen nu steeds meer ‘effecten’. We worden overspoeld door deze effecten. Toch weten we niet hoe we die feiten moeten interpreteren en daarom hebben we een kader nodig.”

Van Geest: Ook wij zijn van de klassieke school als het gaat om oorzakelijke verbanden: als we niet echt weten hoe het werkt, kan het resultaat van een maatregel contraproductief zijn. De resultaten uit big data-onderzoek zijn vaak meer een inspiratie voor vervolgstudies dan een argument om een bepaald beleid voor het hele land te adviseren.

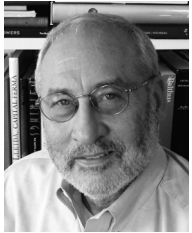
Toch denk ik dat Tinbergen vandaag de dag met big data zou werken. De basis van zijn werk was econometrisch onderzoek en het gebruik van gegevens en big data is de manier om dat vandaag de dag te doen. Big data kan ramingen ondersteunen en je kunt het gebruiken om te achterhalen welke factor in een grote dataset belangrijker is dan anderen.’

Heckman: Tinbergen was ook een sociaaldemocraat. Hij wilde zoveel mogelijk welvaart voor iedereen. Daarom bood hij een analytisch kader om na te denken over ongelijkheid. Hij had het vermogen om grote factoren samen te brengen in een vrij eenvoudig model en dan op basis van data te

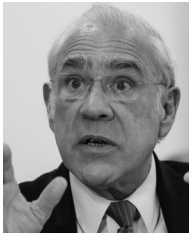
berekenen wat tot de meeste welvaart zou leiden.

En Tinbergen ging met zijn tijd mee, dat zie je aan zijn werk. Ik denk daarom dat Tinbergen op dezelfde thema’s zou doorgaan, in het besef van wat er sinds zijn tijd is bijgeleerd. Over belastingbeleid, over de rol van investeringen, over het belang van het gezin en van de vorming van vaardigheden. Allemaal dingen waarvan we nu weten dat ze ertoe doen, maar die geen prominente rol in zijn werk hebben gespeeld.’

Van Geest: Maar er gaan ook dingen anders. Zo hechtte Tinbergen veel belang aan ontwikkelingshulp, maar dat valt buiten onze opdracht. Daarnaast deed Tinbergen ook meer normatieve uitspraken. Om ervoor te zorgen dat iedereen naar ons onderzoek wil luisteren, laten wij onze analyse tegenwoordig voor zich spreken.

Joseph E. Stiglitz is hoogleraar economie aan Columbia University. Hij was voorzitter van veel internationale adviescommissies, waaronder de High-Level Expert Group die de OESO adviseerde over het meten van welvaart. Hij ontving in 2001 de Nobelprijs voor economie voor zijn onderzoek naar economisch handelen bij onvolledige kennis.

Ángel Gurría is sinds 2006 secretaris-generaal van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (Oeso). Daarvoor had hij een politieke carrière in Mexico. Onder zijn leiding richtte de Oeso zich op het adviseren van landen over wat goed beleid is.

*Gesprekleider Esther-Mirjam Sent
Redactionele ondersteuning door Jasper Lukkezen*

‘Als je over alles neutraal bent, ben je waarschijnlijk dood’

*De economische wetenschap misbruiken
ter rechtvaardiging van beleid dat in
feite ideologisch is? Not done, stellen
Nobelprijswinnaar Joseph Stiglitz en Oeso-chef
Ángel Gurría. Over armoede in ontwikkelde
landen en belastingontwijking door de
techreuzen. ‘Apple is daar zeer toegewijd aan.’
Deel II van de serie ‘In de voetsporen van Jan
Tinbergen’.*

We zijn al even in gesprek met Joseph Stiglitz in het Château de la Muette, het hoofdkantoor van de Oeso in Parijs, als Ángel Gurría de kamer binnenkomt. De Mexicaan - hij is al sinds 2006 secretaris-generaal van de organisatie van ontwikkelde landen - heeft grote bewondering voor de Nobelprijswinnaar. ‘Volgens de Japanse etiquette buig je al naar gelang de status van je gesprekspartner. Mijn leeftijd verhindert

het me om dieper te buigen, maar eigenlijk zou mijn voorhoofd de grond moeten raken.’

De mannen kennen elkaar en werken aan dezelfde thema's: de Amerikaan Stiglitz was mede-voorzitter van de Oeso-commissie die bestudeerde hoe welvaart het best te meten is. Hun werkwijze verschilt echter. Terwijl Gurría met een klein leger aan medewerkers regeringen rechtstreeks adviseert, vertrouwt Stiglitz op zijn academische status en zijn persoonlijke overtuigingskracht om zijn visie over te brengen.

De Nobelprijswinnaar loopt daarbij voor de troepen uit. Zo kwam ‘zijn’ commissie met de boodschap: ‘Kijk verder dan het bruto binnenlands product.’ Volgens Gurría is het de juiste richting, maar wel een stap te ver. ‘Ik zeg altijd: het bbp en daar voorbij.’

Ook is Stiglitz soms kritisch: ‘Het Oeso-project over belastingontwijking door bedrijven (base erosion and profit shifting, het kunstmatig omzeilen van de grondslag van belastingheffing door de winst te verschuiven naar het land waar de winstbelasting het laagst is, red.) gaat gewoon niet ver genoeg. Dat komt door de Verenigde Staten. De digitale bedrijven in de VS maken veel winst, zijn erg blij dat ze geen belasting betalen en gebruiken hun politieke invloed daar ook voor. En de Oeso is een politieke instelling; het is de denktank van de hoogontwikkelde landen. Wist je dat Apple 0,2% van zijn in Ierland geboekte winst aan belastingen betaalt in Ierland?’

Gurría: ‘Ahh, de beroemde Apple-casus.’

Stiglitz: ‘Die laat zien hoe toegewijd Apple is aan het ontwijken van belasting. Maar Google is niet anders, hoor.’

Gurría: ‘Het zijn mensen zoals Joe (Stiglitz, red) die ons er constant aan herinneren hoe ver we kunnen gaan als de politieke wil er is. We werken nu aan een internationale overeenkomst over een criterium voor het belasten van digitale activiteiten. Dat creëert een gelijk speelveld en maakt het lastiger voor bedrijven om het systeem zo te gebruiken dat ze in de praktijk geen belasting betalen.’

‘Mensen komen hiertegen in opstand. De arbeiders, de middenklasse, zegt: basta! Zij verzetten zich ertegen dat rijkere mensen op deze manier geld uit het

systeem halen. En dat verzet leidt tot een enorme puinhoop. Het duurde negen maanden in Tsjechië om een regering te vormen en zeven in Nederland. Onze vriend Mark Rutte had een coalitie van twee partijen met een meerderheid van tien zetels, nu heeft hij een coalitie van vier partijen met een meerderheid van één zetel. Regeren is overal lastig. Het Verenigd Koninkrijk is welbekend, maar ook Italië zag recent een herschikking van de regering, Spanje kent een enorme versnippering en Zweden kent blokvorming. De rode draad door al deze gevallen is dat mensen extreem gedesilluseerd zijn.’

‘Juist de meest kwetsbare mensen hebben het moeilijk. We maken ons zorgen over armoede in ontwikkelde landen omdat mensen er nauwelijks aan kunnen ontkomen. Bij de kwetsbaarste mensen clusteren de obstakels om mee te doen: gebroken gezinnen, slechte gezondheid en weinig opleiding. Doordat deze obstakels zo groot worden, staan ze economische groei in de weg. Ze weerhouden mensen ervan gebruik te maken van de kansen die ze hebben. Ook met gelijke kansen krijg je dan ongelijke uitkomsten.’

‘We moeten de invloed van de sociaal-economische achtergrond op de prestaties van de volgende generatie te beperken. En daar zijn we niet goed in. In feite hebben we dat opgeven.’

Stiglitz: ‘Er is altijd al een zeer sterk moreel argument geweest dat ongelijkheid verkeerd is. Dat is diepgeworteld in ons waardensysteem. Maar het idee dat ongelijkheid niet alleen moreel verkeerd is maar ook nadelige gevolgen heeft voor onze economie, neemt de afgelopen jaren in kracht toe.’

Gurría: ‘Het probleem is overigens een stuk groter dan de allerarmsten. De vaak genoemde middenklasse is gemiddeld financieel maar een maand of drie verwijderd van de armoedegrens. Met een vlakke loonontwikkeling en stijgende kosten van goede huisvesting, onderwijs en gezondheidszorg heeft ze het lastig. Het is ofwel armoede ofwel aan je vingernagels nog net aan de middenklasse blijven hangen. Die kwetsbaarheid hebben we nog niet eerder zo gezien.’

Stiglitz: ‘“Andere economen”, zoals ik ze graag noem, hebben op drie manieren een zeer belangrijke rol gespeeld in de toename van ongelijkheid. Ten eerste is het onderwerp verwaarloosd. Het standaardmodel van macro-economie

kent een representatief huishouden dat model staat voor alle huishoudens. Dat wekt de indruk dat ongelijkheid niet belangrijk is. Maar dat is gewoon onjuist.'

'Ten tweede waren sommigen vijandig over het onderwerp. Nobelprijswinnaar Bob Lucas gaf actief aan dat economen niet aan ongelijkheid zouden moeten werken. En ten derde, en dat is gerelateerd aan de tweede reden, was er de overtuiging dat iedereen bij groei uiteindelijk beter af zou zijn. Vóór deze zogenoemde trickle-down-doctrine is nooit enig bewijs geweest, bewijs ertégen wel.'

Gurría: 'Mensen kunnen simpelweg niet overal neutraal over zijn. Belangenbehartiging is legitiem. Als we over alles neutraal zijn, zijn we waarschijnlijk dood, omdat in leven zijn betekent dat je iets voelt en ook iets denkt. Het is de taak van academici om te denken en bijvoorbeeld te concluderen welk alternatief het beste is.'

'Maar wat je niet kunt doen, is misbruik maken van de economische discipline en proberen te rechtvaardigen wat in feite ideologisch is. Je moet voorzichtig zijn en je baseren op bewijs. Bewijs is cruciaal, zeker in tijden van nepnieuws.' 'Zodra je je overtuiging presenteert met een laagje wetenschap om het geloofwaardiger te maken, kun je miljoenen mensen schaden. Beleidsbeslissingen beïnvloeden de levens van miljoenen mensen, dat geldt ook voor slechte beslissingen.'

Gurría verheft zijn stem op vraag hoe zijn instituut neutraliteit behoudt. 'We zijn niet neutraal, we zijn objectief! Bij een instelling als de Oeso moet je veel van je emotionele bagage achter je laten, omdat je objectief moet zijn en naar bewijs moet kijken.'

Stiglitz: 'Maar de feiten interpreteren, is niet altijd eenvoudig. De wereld is complex, je moet beslissingen nemen over welke bewijsstukken van cruciaal belang zijn. Een van de dingen die me daarbij vaak heeft gestoord, is dat verschillende instellingen dingen beweren op basis van "evidence-based onderzoek" dat gewoon fout is. Uit "evidence-based onderzoek" van centrale banken kwam bijvoorbeeld jarenlang dat financiële deregulering een goede zaak zou zijn. Sinds de crisis van 2008 is het algemeen bekend dat financiële deregulering tot instabiliteit kan leiden.'

Gurría: 'Het stelsel ontplofte in ons gezicht.'

Stiglitz: 'Ik was erg kritisch op het Internationaal Monetair Fonds. Academici bleven wijzen op de verkeerde aannames die het IMF gebruikte en op de nadelige effecten van het beleid dat het pushte. Toch was er na jaren uiteindelijk wel verandering. Dominique Strauss-Kahn veranderde langzaam de manier waarop het IMF naar de wereld keek, en later vervolgde Christine Lagarde die weg.'

'Uiteindelijk heeft een bepaalde gebeurtenis, het einde van de wereld zoals het IMF haar zag, waarschijnlijk evenveel geholpen als deze individuen. Toen de financiële crisis zich over de hele wereld verspreidde, verschoof het IMF ten aanzien van kapitaalcontroles en het belang van ongelijkheid. Wanneer er voldoende bewijs is, bewegen onze samenlevingen uiteindelijk meestal. Neem Lucas' standpunt dat ongelijkheid niet zo belangrijk is. Je zult niet veel mensen vinden die het daar vandaag nog mee eens zijn.'

Gurría: 'De titel van de laatste G7 was "ongelijkheid". Niet iedereen was daar even enthousiast over, maar ja, dat was wel de titel.'

Sir Christopher Pissarides is hoogleraar aan de London School of Economics en aan de Universiteit van Cyprus. Hij is arbeidseconoom en richtte zich de afgelopen jaren op de gevolgen voor de werkgelegenheid van automatisering en kunstmatige intelligentie. Hij ontving in 2010 de Nobelprijs voor de economie.

Eric Wiebes is minister van Economische Zaken en Klimaat. Daarvoor was hij staatssecretaris van Financiën en wethouder in Amsterdam. Wiebes is opgeleid als ingenieur in Delft, heeft gewerkt als energie-ingenieur bij Shell en als consultant bij McKinsey & Company.

Gesprekleider Eric Bartelsman

Redactionele ondersteuning door Jasper Lukkezen

‘Als je politici met geld laat spelen, geven ze het meteen uit’

Hoe schadelijk waren de bezuinigingen in Zuid-Europa? En hoe prioriteer je investeringen? Nobelprijswinnaar Sir Christopher Pissarides en minister van Economische Zaken en Klimaat Eric Wiebes in gesprek. ‘Fijn om eens een politicus te horen zeggen dat we beslissingen niet aan politici moeten overlaten.’ Deel III in de serie ‘In de voetsporen van Jan Tinbergen’.

‘Een matchingprobleem met extreme wrijving’, zo beschrijft Sir Christopher Pissarides het proces om een moment te vinden om hem samen met Eric Wiebes in gesprek te krijgen. Deze plaagstoot verwijst naar zijn onderzoek naar de arbeidsmarkt waarvoor hij de Nobelprijs kreeg samen met Peter Diamond en James Mortensen.

De drie wisten uit te leggen waarom er op de arbeidsmarkt tegelijkertijd vacatures en werklozen bestaan. Op andere markten, zoals die voor knikkers,

fietsen of woningen, is er meestal óf een overschot óf een tekort, maar niet allebei. De crux zit hem erin dat het maken van matches tussen werkzoekende en werkgever op de arbeidsmarkt lastig is en wrijving kent.

Maar vlak voordat de deadline van het project zou verstrijken, lukte het toch. Het gesprek vindt plaats via Skype; Pissarides bevindt zich in zijn geboorteland Cyprus waar hij net een lezing gegeven heeft over of het mediterrane eiland klaar is voor nieuwe technologische ontwikkelingen te omarmen.

Pissarides: ‘Het antwoord aan het einde van mijn lezing was overduidelijk nee. Dat was zo deprimerend.’

Wiebes: ‘Eerlijk gezegd zijn de inspanningen van Griekenland en Cyprus de afgelopen paar jaar veel beter geweest dan de meeste mensen hadden verwacht. Op de competitiviteitsranglijsten zijn jullie meer plaatsen gestegen dan wij.’

Pissarides: ‘Dat is het mooie van onderaan starten: de enige weg is omhoog. Maar als je de op één na concurrerendste economie van Europa bent, hoef je je niet zo druk te maken óf je land klaar is om de productiviteitsverbeteringen van nieuwe technologie in te voeren. Dan kun je je bezig houden met de vraag welke technologieën je als volgende moet stimuleren.’

‘Dat de overheid daarbij blijft investeren is essentieel voor economische groei én voor verbetering van de levensstandaard. Daarom was ik ook zo kritisch op het bezuinigingsbeleid dat aan de landen in Zuid-Europa werd opgelegd. Investeren zijn politiek gezien de makkelijkste post om op te bezuinigen. Door te bezuinigen heeft de ultieme bron van groei, menselijk kapitaal, geleden.’

Wiebes: ‘Wanneer u zegt dat publieke investeringen essentieel zijn, begrijp ik dat helemaal. Maar de vraag die dan onmiddellijk opkomt is: wat is het juiste niveau van publieke investeringen en waarin moeten we investeren? Het kan best dat we de afgelopen jaren niet genoeg hebben geïnvesteerd, maar we moeten ook niet te veel investeren. Dus hoe beoordeel je dat?’

Pissarides: ‘De hoeveelheid investeringen is echt iets anders dan de prioritering van projecten. Prioritering is altijd een politieke beslissing, die

kan gemaakt worden op basis van verkiezingsbeloftes of van huidige politieke meerderheden. Maar als je het mij als politiek ongebonden econoom vraagt, dan zou ik prioriteit geven aan het hoogste rendement.’

Wiebes: ‘Hier ben ik het niet met professor Pissarides eens. Een goede schatting van het rendement is problematisch. Vanaf het moment dat het kabinet een investeringsfonds aankondigde, zijn we overspoeld door lobbyisten met hele lijsten met concrete projecten. U stelt dat prioritering van projecten een politieke beslissing is. Als je politici met geld laat spelen, geven ze het onmiddellijk uit, ook al het niet noodzakelijkerwijs tot meer welvaart. De kans dat je kortetermijndingen voor een deel van het electoraat krijgt, is vrij groot.’

Pissarides: ‘Kijk naar bedrijfsleven en kijk naar burgers om te zien wat ze nodig hebben. Als ouders bijvoorbeeld klagen dat er geen goede infrastructuur is om kinderen naar school te brengen, dan wil je dat prioriteren. Wanneer u publieke investeringsprojecten hebt die economisch redelijk zijn, maar waarvan u niet precies het rendement kunt berekenen omdat een deel van het rendement maatschappelijk is, beoordeelt u die component dan via interactie met bedrijven en burgers. Maar fijn om eens een politicus te horen zeggen dat we beslissingen niet aan politici moeten overlaten.’

Wiebes: ‘Zelfkritiek is de meest waardevolle kritiek.’

Pissarides: ‘De politiek heeft namelijk meer invloed dan we denken. Kijk bijvoorbeeld naar de impact die Margaret Thatcher heeft gehad op Oost-Londen. Ze wilde met publieke middelen de oude haven nieuw leven inblazen, en Canary Wharf is nu de plek voor jonge professionals en de financiële sector. Dat juist dat gebied ontwikkeld werd, was helemaal een politieke beslissing.’

Wiebes: ‘Fondsen worden verdeeld door politici nadat ze zijn toegewezen door parlementen. Maar we denken dat het proces verbetert als experts naar deze extra middelen kijken om te zien hoe ze het beste kunnen worden ingezet voor toekomstige economische groei.’

Pissarides: ‘Ik ben het daar helemaal mee eens. Toen Thatcher besloot om Oost-Londen weer tot leven te wekken, adviseerden experts haar om het gros van de publieke middelen te investeren in het bouwen van een lightrail van centraal Londen naar Canary Wharf en om een luchthaven te bouwen in het midden van Oost-Londen, de London City Airport. Politici weten niet noodzakelijkerwijs hoe ze de maatschappelijk doelen die ze stellen moeten bereiken, daar zijn experts voor.’

‘Daarbij mag het berekende rendement niet het enige criterium zijn. Het voorbereiden van een land op toekomstige technologieën is ook belangrijk. Zijn we klaar voor zelfrijdende auto’s, zijn de middelen aanwezig voor bedrijven om digitale technologieën in te zetten en hoe staat het met de digitale dienstverlening door de overheid? Dat zijn de publieke investeringen die ik nu zou doen.’

‘Laat me u een concreet voorbeeld geven voor uw land. U heeft een van de grootste havens in Europa. De infrastructuur voor platooning, digitale vrachtwagens die vracht vervoeren, draagt bij aan de groei.’

‘Een daaraan gerelateerd probleem is dat de nieuwe banen die de verloren banen vervangen, meer vrouwvriendelijk dan manvriendelijk zijn. Hoe overtuig je mannen die hun baan in het transport of de industrie verliezen om te gaan werken in sectoren zoals de zorg die traditioneel meer vrouwen hebben aangetrokken? Academisch onderzoek suggereert dat dat de richting is waarin het werk zich verplaatst.’

Wiebes: ‘Nederland mag dan wel steeds meer een diensteneconomie zijn, voor het eerst in misschien wel decennia hebben we nu nieuwe vraag naar banen in de techniek, banen die veelal door mannen worden gedaan. We moeten zonnepanelen en warmtepompen installeren in zeven miljoen huizen en we moeten de feedstock van een van de grootste petrochemische complexen ter wereld volledig vervangen. Er is gewoon zoveel te doen in de maakindustrie.’

‘We moeten vooruit. In de afgelopen twintig jaar was de toename van de koopkracht niet erg indrukwekkend. En als we nu niets doen, is het de komende twintig jaar ook niet best. Niet qua koopkracht en niet qua groei.’

‘Maar vooruitgang is een beangstigend concept, omdat je goed weet wat je kunt verliezen, maar eigenlijk alleen maar nieuwsgierig kunt zijn naar wat je kunt winnen. Het is mijn taak om uit te leggen dat niets doen nog

beangstigender is. Misschien ben je bang voor robots, omdat ze je werk kunnen overnemen. Maar als andere landen robots installeren en je werk overnemen, is het nog veel beangstigender. Veel technologieën en datatoepassingen kennen privacyproblemen, maar het uitbesteden van het privacyproject aan Chinezen is geen betere oplossing.’

Pissarides: ‘Ik vind het interessant dat minister Wiebes zich zorgen maakt over de koopkracht in Nederland over de komende twintig jaar. De investeringsniveaus in Zuid-Europa liggen ook nu nog lager dan in 2007. Ik wou dat mijn land, Cyprus, de huidige koopkracht van Nederland had. We zouden blij zijn als het de komende twintig jaar stationair zou blijven.’

Lars Peter Hansen is hoogleraar economie aan de University of Chicago. Hij werkt aan economische dynamiek en hoe mensen en bedrijven omgaan met een veranderende en risicovolle omgeving. Hij ontving in 2013 de Nobelprijs voor de economie.

Peter Praet is macro-econoom en centraal bankier. Van 2011 tot juli 2019 was hij hoofdeconoom van de Europese Centrale Bank en rechterhand van Mario Draghi. Daarvoor was hij hoofdeconoom voor een commerciële bank en president van de Belgische Centrale Bank.

Gesprekleider Eric Bartelsman

Redactionele ondersteuning door Jasper Lukkezen

‘We verwachten te veel van de centrale bank’

*De Belgische centraal bankier Peter Praet en Nobelprijswinnaar Lars Peter Hansen in gesprek. ‘We moeten ons vermogen om markten te beheersen niet overschatten.’
Deel IV in de serie ‘In de voetsporen van Jan Tinbergen’.*

In deze gespreksserie tussen Nobelprijswinnaars in de economie en beleidsmakers is het gesprek tussen Lars Peter Hansen en Peter Praet een uitzondering. Waar in de andere conversaties verschillende economische en maatschappelijke thema's in vaak algemene termen aan bod komen, gaat het bij Hansen en Praet met name over de centrale bank. Het gesprek wordt snel technisch. De Belgische centrale bankier Praet en de Chicago-econoom Hansen spreken elkaars taal: ze zijn beiden gepromoveerd in de macro-economie en generatiegenoten (geboortejaren 1949 en 1952). Hun vertrekpunt verschilt echter. Praet heeft net een aantal heftige jaren als bestuurslid van de Europese Centrale Bank achter de rug.

Praet: ‘Het was oké, maar het waren moeilijke tijden: er was een bankencrisis, een schulden crisis en angst voor het ineenstorten van de muntunie. Ook

ging de organisatie op de schop. Toen het banktoezicht in 2014 naar de ECB werd verplaatst, was ik even hoofd van de HR-afdeling. We namen in korte tijd duizend toezichthouders van de lidstaten over. Een hecht team, met Mario Draghi en de anderen, hielp bij alle stress.'

Hansen heeft daarentegen nooit een bestuurlijke rol vervuld en wordt gedreven door zijn nieuwsgierigheid. In het uur dat het gesprek duurt, zegt hij vijf keer: 'Dat is een hele interessante vraag,' gevolgd door een uitleg waarom dat zo is. Anders dan veel Nobelprijswinnaars blijft Hansen ook na het winnen van zijn prijs volledig toegewijd aan zijn onderzoek. De afgelopen jaren richt hij zich daarbij op de vraag hoe mensen omgaan met onzekerheid en onvolledige kennis en wat dat voor de economie betekent. Bij monetair beleid gaat het daarbij al snel om forward guidance.

Praet: 'Wanneer de centrale bank zegt: "De rentes blijven de komende zes maanden op het huidige niveau", dan is dat forward guidance. Met die belofte kan de markt bepaalde extreme uitkomsten uitsluiten, omdat de centrale bank deze belofte met haar sterke instrumenten kan waarmaken. Dat verlaagt de onzekerheid.'

Hansen: 'In de VS willen veel mensen alles op regels baseren en transparant maken. Maar het is vrijwel onmogelijk voor centrale banken om te beloven wat ze in de toekomst zullen gaan doen, omdat er altijd wat speelruimte nodig is om met verrassingen om te gaan. De economie is complex.'

Praet. 'Je moet de markt klip-en-klaar uitleggen hoe je zult reageren; dit beperkt de onzekerheid. We denken dat we dat, gegeven de omstandigheden, redelijk hebben gedaan. Maar op den duur, en dat is een heel serieus punt, moet je voorzichtig zijn. Je kunt geen monetair beleid maken met het idee dat je het altijd beter weet dan de markt. Het gaat een keer fout en dan moet je terugkomen op wat je hebt beloofd.'

Hansen: 'Maakt de centrale bank het de financiële markten soms niet te gemakkelijk? De boel loopt vast zodra de centrale bank stelt: "Als financiële markten slecht reageren op wat we doen, dan is dat een groot probleem"'

Praet: 'Markten kunnen manisch zijn of juist heel negatief. De kernvraag daarbij is altijd hoe en hoe zeer de centrale bank moet ingrijpen. Ik vind dat de centrale bank in een financiële crisis liquiditeit moet verstrekken en niet teveel moet nadenken over de consequenties voor het gedrag van banken op de langere termijn. Toezicht en regels moeten het gedrag van banken aanpakken wanneer de markt weer wat rustiger is.'

'Een complicatie daarbij is dat de belangen van monetair beleid en toezicht in de centrale bank uiteenlopen. Toezichthouders hebben de neiging er op te gokken dat het wel weer goed komt, omdat het ook door ingrijpen van de toezichthouder fout kan gaan. Om deze spanning, die je de afgelopen jaren telkens zag zodra er een bank in de problemen kwam, op te lossen, hebben we toezicht losgetrokken. Toch is de governance nog niet stabiel; uiteindelijk komen monetair beleid en toezicht weer samen in het hoogste orgaan, de governing council. Zij moet een evenwicht zoeken.'

Hansen: 'Omgaan met onzekerheid is daarbij heel belangrijk en de vaak hiërarchische cultuur bij de centrale bank kan dat in de weg staan. Ik hoop dat mijn studenten eerlijk naar zichzelf toe zullen blijven als ze bij een centrale bank aan de slag gaan. Ik hoop dat ze beseffen dat wanneer ze een slechte baas tegenkomen, iemand voor wie onzekerheid een afleiding is, dat er tal van werk elders is.'

Praet: 'De cultuur van centraal bankieren is behoorlijk veranderd. Traditioneel hadden centrale banken een extreem strikte discipline: dat was nodig omdat ze betalingen verwerken en bankbiljetten drukken. Maar de afgelopen jaren zijn centrale banken veel opener geworden. We zouden al die nieuwe instrumenten niet hebben kunnen invoeren als het personeel zijn creativiteit niet had mogen uiten. Onze analyses doen we met veel, heel verschillende modellen.'

Hansen is sceptisch over de plannen om banken te dwingen juist als het economisch goed gaat meer kapitaal aan te houden

Hansen: 'Ik moet toegeven dat er veel goede mensen bij jullie onderzoeksafdelingen werken, vooral als je het vergelijkt met andere overheidsinstanties. Maar ik ben een beetje gefrustreerd dat zij vaak nodeloos

complexe modellen omarmen vanuit de gedachte dat deze betrouwbare antwoorden zouden kunnen leveren.’

‘Toen de financiële crisis toesloeg, zei men: “Goed toezicht op de financiële markten is een zeer complex probleem, dus het vereist een complexe oplossing.” Ik ben het eens met het eerste: financiële stabiliteit kan inderdaad complex zijn. Maar wanneer je kennis beperkt is, is dat niet noodzakelijk een situatie waarin je een complex antwoord wilt formuleren. Complexe modellen kennen veronderstellingen die soms niet gepast zijn en de complexiteit van het model zelf kan het probleem vergroten.’

Hansen is bijvoorbeeld sceptisch over de plannen om banken te dwingen juist als het economisch goed gaat meer kapitaal aan te houden. In slechte tijden kunnen banken dan op dat kapitaal interen. ‘Ondanks dat de huidige monetaire situatie heel anders is van in zijn tijd, geldt het inzicht van de beroemde monetair econoom Milton Friedman ook hier: eenvoudiger doelen die duidelijk zijn voor de private sector zijn waarschijnlijk logischer. We moeten ons vermogen om markten te beheersen niet overschatten.’

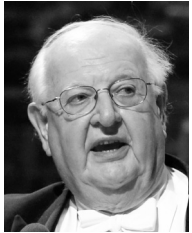
De echte uitdaging is namelijk als volgt: als je de banksector reguleert, zullen sommige bancaire activiteiten buiten de sector en buiten het toezicht plaatsvinden. De vraag is daarom: waar leg je de grens? Wat reguleer je wel en wat niet? De dingen die niet gereguleerd zijn, zouden moeten kunnen falen. Maar als er veel leningen buiten de banken om zijn verstrekt en die baren ons zorgen, dan blijft het natuurlijk moeilijk om ze te laten falen.’

Praet: ‘Het reguleren van de bankensector heeft sinds 2008 twee doelen: de conjunctuurgevoeligheid van de banken verminderen en de sector minder gevoelig maken voor liquiditeitscrises. Ik ben het met Lars eens dat het eerste doel waarschijnlijk een brug te ver is - de financiële sector is even procyclisch gebleven als voorheen – maar qua liquiditeit zijn er aanwijzingen dat het beter gaat.’

Die aanwijzingen komen onder andere uit de datasets die de ECB gekoppeld heeft. Praet: ‘Vroeger wist je niet precies wat er gebeurde. Nu zien we hoe geld door het systeem loopt: we kennen de balansen van individuele banken, we weten welke liquiditeiten ze van de centrale bank afnemen en we zien hun leengedrag aan individuele bedrijven, inclusief de prijsstelling.’

Hansen: ‘Dat is heel nuttig, maar data spreekt zelden voor zich. Terwijl de gegevens binnenkomen, moeten we nadenken over wat ze betekenen. Data én theorie zijn beiden nodig voor antwoorden. Deze nieuwe datasets kunnen ons ook helpen om te begrijpen hoe de groei te kunnen financieren. Centralebankfinanciering is maar één van de mogelijkheden. We verwachten teveel van de centrale bank.’

Praet: ‘Wat voor bedrijfsfinanciering geldt, geldt ook voor de muntunie. Het is heel vreemd om een monetaire unie te hebben zonder enige integratie of op zijn minst coördinatie van het begrotingsbeleid. De centrale bank kan het niet alleen.’

Sir Angus Deaton is emeritus hoogleraar economie en internationale betrekkingen aan Princeton University. Hij doet empirisch onderzoek naar armoede, ongelijkheid en economische ontwikkeling. Deaton ontving in 2015 de Nobelprijs voor de economie

Wouter Koolmees is minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Hij studeerde institutionele economie in Utrecht, was werkzaam eerst als economisch onderzoeker/consultant en later als ambtenaar bij het ministerie van Financiën voordat hij in 2010 D66-Kamerlid werd en in 2017 minister.

*Gesprekleder Esther-Mirjam Sent
Redactionele ondersteuning door Jasper Lukkezen*

'Een crisis kan het einde van het kapitalisme betekenen'

Voor 40% van de Amerikanen is het leven zo slecht dat drugsgebruik aantrekkelijk lijkt, zegt Nobelprijswinnaar Sir Angus Deaton. Hij gaat in gesprek met minister van Sociale Zaken Wouter Koolmees over waarom het in Nederland beter gaat en wat dat betekent voor de steun voor het kapitalisme. Deel V van de serie 'In de voetsporen van Jan Tinbergen'.

Zodra Wouter Koolmees zegt dat 'optimisme een morele plicht is', pakt Sir Angus Deaton zijn aantekeningenboek om het op te schrijven. 'Ik hoop dat te gebruiken. Het is een geweldig citaat.' Optimisme lijkt echter schaars bij professor Deaton. Hij muntte het begrip Deaths of despair voor het toenemende aantal mannen van middelbare leeftijd dat sterft aan zelfmoord, overdosissen drugs en leverziektes die door overmatig

alcoholgebruik zijn veroorzaakt. Deatons statistieken tonen een teruglopende levensverwachting van de blanke arbeidersklasse in de Verenigde Staten.

Deaton: ‘Hun leven is zo ellendig dat drugsgebruik geen slecht idee lijkt. Deze mensen, veertig procent van de bevolking, staan steeds meer los van de arbeidsmarkt, steeds meer los van het huwelijk en steeds meer los van de kerk. Ze zijn op drift. Losgeraakt van een arbeiders- of middenklassebestaan met bijbehorende normen. Vroeger was het beeld van een ongehuwde moeder met kinderen zwart, nu is dat blank. Veel mannen zien hun kinderen niet opgroeien.

Deze problemen komen ook wel in Europa voor, maar wel op een veel kleinere schaal dan in de VS. Een belangrijke reden daarvoor is de inrichting van de gezondheidszorg. Uw farmaceutische bedrijven verstrekken geen opioïden - in essentie gelegaliseerde heroïne - aan het grote publiek zoals in Amerika. Dit heeft tienduizenden levens gekost; mensen die niet zouden zijn gestorven als we een zorgsysteem hadden dat meer op dat in Europa leek.’

Veel gebeurt er vooralsnog niet met zijn alarmistische boodschap. **Deaton:** ‘Het is moeilijk voor mij om dit los te zien van de huidige situatie. Op dit moment is de enige plek in de regering waar nog beleidsadvies gegeven wordt de centrale bank. In plaats van dat de politiek experts inhuurt om uit te leggen hoe het zit, zoekt de politiek een expert die wil vertellen wat ze wil horen. Policy-based evidence in plaats van evidence-based-policy.’

Koolmees herkent dat beeld in Nederland niet: ‘Ik heb altijd een band gevoeld met de academische wereld. We weten bijvoorbeeld niet goed wat de integratie van immigranten op de arbeidsmarkt nou echt bevordert, dus we zijn samen met wetenschappers acht pilots gestart, waarin we dat hopen te ontdekken. Ook hebben we een wetenschappelijk coördinator in het ministerie, onderhouden we banden met universiteiten in heel Nederland en nodigen we eenmaal per jaar promovendi uit om bij ons te presenteren. En tot slot zijn er drie onafhankelijke wetenschappelijke instanties, de planbureaus, die mijn kabinet adviseren over beleid. Daar ben ik erg blij mee.’

Deaton: ‘In de Verenigde Staten en tot op zekere hoogte ook in Groot-

Brittannië zijn experts in diskrediet geraakt. Je kunt al deze experts in het ministerie hebben, banden met de academische wereld onderhouden enzovoorts. Maar zodra experts denken dat ze het beter weten dan de mensen zelf, gaat het mis. Dus ik vraag me af: hoe houdt u dat onder controle, meneer Koolmees?’

Koolmees: ‘Ik herken het probleem. Nederland heeft ook de nieuwe, opkomende populistische partijen. Maar aan de andere kant maakt het Poldermodel deel uit van onze cultuur, de sociale dialoog tussen werkgeversorganisaties, vakbonden en de overheid. En omdat we coalitieregeringen vormen, hebben we ook externe arbiters nodig. Dat is een rol die academici kunnen spelen, het is een rol die het CPB speelt. Als we het CPB vragen: “Wat is de meest efficiënte manier om dit doel te bereiken?”, dan zorgt dat voor een rationeler debat.’

De vraag in hoeverre het wegglijden van de lagere middenklasse en het wantrouwen in de samenleving vooral een Angelsaksisch verschijnsel is, blijft in het gesprek terugkomen. Koolmees geeft meermaals aan zich zorgen te maken over de positie van zelfstandigen en andere flex-werkers aan de onderkant van de arbeidsmarkt, maar de problemen in Nederland klinken mild vergeleken met de beschrijvingen van Deaton voor de VS.

Koolmees: ‘Wel is het opwaartse potentieel dat er in de jaren vijftig, zestig en zeventig was weg en ook in Nederland zie je dat mensen aan de onderkant van de arbeidsmarkt, die afhankelijk zijn van flexibele contracten, negatiever en onzekerder zijn over hun situatie. Tachtig procent van de mensen die afhankelijk zijn van flexibele contracten zegt dat ze niet gelukkig zijn. Vanuit maatschappelijk oogpunt is dat een groot probleem.’

Deaton: ‘In zekere zin zorgt het succes van de vakbonden ervoor dat werkgevers liever geen reguliere arbeidscontracten aanbieden. Vakbonden hebben sociale zekerheid, pensioen en, in de VS, zorg onderdeel gemaakt van de arbeidsovereenkomst. Ze doen dit door de laagopgeleide werknemers te verplaatsen naar arbeidsaanbodbedrijven. Weet u dat er in Amazon-fulfilment centers [magazijnen, red.] maar heel weinig mensen daadwerkelijk

voor Amazon werken? De meesten werken voor een bedrijf dat arbeid levert. Zij hebben weinig geld en weinig autonomie. Net als in de Ford-fabrieken van weleer eigenlijk.'

Koolmees: 'Dat zie je in Nederland ook. Sommige werkgevers bedenken voortdurend nieuwe manieren om banen zo goedkoop mogelijk te maken. Een aantal vormen van payrolling en contracting en sommige uitzendbureaus bestaan enkel om te voorkomen dat werknemers rechten krijgen. Wetgeving hoort daar wat tegen te doen. Heeft u daar ideeën over?'

Bij wijze van antwoord zoomt Deaton uit. Samen met zijn partner Anne Case schreef Deaton *Deaths of Despair and The Future of Capitalism*, dat begin volgend jaar uitkomt. In het boek stelt Deaton dat het kapitalisme voor mensen aan de onderkant van de Amerikaanse samenleving niets oplevert en de steun ervoor dus afbrokkelt. Is het einde van het kapitalisme in zicht?

Deaton: 'Een crisis kan het einde van het kapitalisme betekenen. Er zijn veel mensen die het kapitalisme graag door iets anders vervangen. Maar ik hoop het niet. We moeten het kapitalisme repareren, zodat het voor iedereen beter werkt. Iets anders, bijvoorbeeld een regering die de productiemiddelen bezit, werkt niet. Dat weten we uit ervaring.'

Koolmees: 'Inderdaad, repareer het kapitalisme. Vroeger hadden we een discussie over de haves en de have-nots, wat eigenlijk een discussie is over de verdeling van inkomen of vermogen. Nu gaat het debat vooral over de cans en de cannots. Dat is een betere discussie, want daarbij gaat het over onderwijs en over kansen bieden.'

Deaton: 'En het kan. Ik ben een optimist.'

Koolmees: 'Haha, echt?'

Deaton: 'Een van mijn favoriete feiten is dat er geen land ter wereld is waar de kindersterfte nu hoger is dan vijftig jaar geleden. Geen enkel land! En er zijn behoorlijk vreselijke plekken op aarde. Ik denk niet dat onze huidige situatie

in het Westen de armoedebestrijding in de wereld zal blokkeren. Wat India en China hebben gedaan, kan ook elders worden gedaan.

Mijn rol daarbij is het simpelweg verstrekken van informatie. Een van de zeer positieve dingen in de economie in de afgelopen twintig of dertig jaar is de hoeveelheid gegevens die openbaar is gemaakt. Als gevolg hiervan weten we veel meer dan we gewend waren over hoe onze economieën werken, met name op sociaal gebied. Ik ben optimistisch, maar ik ben geen dwaas.'

Koolmees: 'De filosoof Immanuel Kant zei ooit: "Optimisme is een morele plicht".'

Deaton: 'Als je ooit een nieuwe carrière zoekt, wil ik dat je naar Amerika komt en hier politicus wordt.'

